
Terminologiebestuur in Suid-Afrika. 'n Beoordeling van drie werkmodes*

Dina Ferreira, *Skool vir Inligtings- en Kommunikasietegnologie, Sentrale Universiteit vir Tegnologie, Bloemfontein, Republiek van Suid-Afrika*
(dferreir@cut.ac.za)

en

Theodorus du Plessis, *Eenheid vir Taalbestuur, Universiteit van die Vrystaat, Bloemfontein, Republiek van Suid-Afrika*
(dplesslt.HUM@mail.uovs.ac.za)

Opsomming: Die verampteliking van elf tale in Suid-Afrika het tot gevolg dat daar 'n steeds groter wordende behoefte aan die ontwikkeling, die uitbouing en die bestuur van terminologie asook die verspreiding van terminologiese inligting in al hierdie tale bestaan. Hierdie artikel beoordeel drie terminologiese werkmodes wat tans suksesvol gebruik word by terminologiebeplanning, terminologiekoördinerings- en terminologiebestuur.

Deur die navorsing is daar vasgestel dat terminologiebestuur in verskillende omgewings verskillend aangepak word, deur verskillende persone geadminestrer word en verskillende produkte tot gevolg het. Die doelwitte met die versameling en disseminering van terminologie het dus 'n baie belangrike invloed op die werkmodes wat by terminologiebestuur binne 'n spesifieke omgewing gebruik word.

Die drie werkmodes staan bekend as die linguisties georiënteerde werkmodes, die vertalingsgeoriënteerde werkmodes en die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes. Die implikasies van die verskillende werkmodes word binne die Suid-Afrikaanse situasie ondersoek om te bepaal watter een tans die beste opsie vir terminologieontwikkeling en terminologiebestuur in Suid-Afrika bied.

Sleutelwoorde: AMPTELIKE TALE, BRONTAAL, DOELTAAL, GEMARGINALISEERDE TALE, INHEEMSE TALE, LINGUISTIES GEORIËNTEERDE WERKModes, MEERTALIGE KOMMUNIKASIE, ONTWIKKELDE TALE, ONTWIKKELENDE TALE, TAALBEPLANNING, TAALBEPLANNINGSGEORIËNTEERDE WERKModes, TAALONTWIKKELING, TERMINOLOGIE, TERMINOLOGIEBESTUUR, TERMINOLOGIEONTWIKKELING, TERMINOLOGIEWERK, VERTALINGSGEORIËNTEERDE WERKModes, WÊRELDTAAL

Abstract: Terminology Management in South Africa. A Review of Three Working Methods. The officialising of eleven languages in South Africa has resulted in the

---

* Hierdie artikel is 'n verwerking en aanvulling van 'n gedeelte uit 'n D.Phil.-proefskrif *Terminologiebestuur in Suid-Afrika met spesifieke verwysing na die posisie van historiese ingekorte tale* wat in 2002 onder die promotorskap van prof. L.T. du Plessis aan die Universiteit van die Vrystaat, Bloemfontein, Republiek van Suid-Afrika, voltooi is..

ever increasing need for the development, the elaboration and the management of terminology as well as the distribution of terminological information in all of these languages. This article reviews three terminological working methods at present successfully used in terminology planning, terminology coordination and terminology management.

It was established through the research that terminology management is dealt with differently in different environments, administered by different people and results in different products. The aims with the collection and dissemination of terminology thus have a very important influence on the working method used for terminology management within a specific environment.

The three working methods are known as the linguistically oriented working method, the translation oriented working method and the language planning oriented working method. The implications of the different working methods within the South African situation are evaluated to establish which one will at present provide the best option for terminology development and terminology management in South Africa.

Keywords: DEVELOPED LANGUAGES, DEVELOPING LANGUAGES, INDIGENOUS LANGUAGES, LANGUAGE DEVELOPMENT, LANGUAGE PLANNING, LANGUAGE PLANNING ORIENTED WORKING METHOD, LINGUISTICALLY ORIENTED WORKING METHOD, MARGINALISED LANGUAGES, MULTILINGUAL COMMUNICATION, OFFICIAL LANGUAGES, SOURCE LANGUAGE, TARGET LANGUAGE, TERMINOLOGY, TERMINOLOGY DEVELOPMENT, TERMINOLOGY MANAGEMENT, TERMINOLOGY WORK, TRANSLATION ORIENTED WORKING METHOD, WORLD LANGUAGE

1. Inleiding

Wanneer daar van taalontwikkeling in die nege amptelike Afrikatale¹ van Suid-Afrika gepraat word, word hoofsaaklik verwys na taalkorpusbeplanning met die oog op nuwe funksieaanwending vir die amptelike taalgebruiksdoeime. Kaplan en Baldauf (2003) sluit hieronder leksikale modernisering, stilistiese modernisering, internasionalisering en renovering in. Laasgenoemde aksie behels onder meer terminologiese unifikasie wat gekoppel kan word aan terminologieontwikkeling en terminologiebestuur. Taalontwikkeling loop saam met taalstatusbeplanning soos die verampteliking van die aangewese tale, 'n aspek van taalbeleidsbeplanning waaraan heelwat aandag in Suid-Afrika geskenk word. Trouens, vir die ontwikkeling van nuwe, onderontwikkelde amptelike tale is gelyklopende taalstatusbeplanning onvermydelik. Die omgekeerde is natuurlik ook waar — sonder taalontwikkeling word dit moeilik om die oogmerke van verampteliking te verwesenlik. 'n Oormatige aksentuering van taalstatusbeplanning kan dus taalontwikkeling kortwiek.

Terminologieontwikkeling en terminologiebestuur vorm derhalwe onontbeerlike onderdele van taalbeplanning binne die nuwe Suid-Afrikaanse taalbestel. Die model vir terminologiebestuur wat tot onlangs toegepas is, is na aanleiding van 'n nasionale vaktaalondersoek in die middel van die tagtigerjare van die vorige eeu ontwikkel. Hierdie model, ontwerp deur Cluver en Scheffer (1984), was egter afgestem op 'n tweetalige taal- en terminologiebestel waar die aksent op die ontwikkeling van Afrikaans geval het en was hoofsaaklik gemik

op vakkundiges in spesifieke vakgebiede om sodoende Afrikaans as taal van die wetenskap en tegnologie te bevorder. Die werkmethode wat in hierdie model gevolg is, staan bekend as die sogenaamde georiënteerde werkmethode. In die lig van die groeiende behoefte aan terminologie in die nege bykomende amptelike tale na 1994, ontstaan die vraag of die betrokke model en sy gepaardgaande werkmethode tans nog relevant is.

Met hierdie artikel word 'n beoordeling van drie terminologiese werkmodes wat op die oomblik suksesvol gebruik word by terminologiebeplanning, -koördinering en -bestuur beoog. Die implikasies van die verskillende werkmodes vir terminologiebestuur binne die Suid-Afrikaanse situasie word ook ondersoek ten einde te kan bepaal watter werkmethode tans die beste opsie vir terminologieontwikkeling en -bestuur in Suid-Afrika bied.

2. Terminologie en terminologiebestuur

2.1 Terminologie

Die polisemie van die term "terminologie" is welbekend. In kontemporêre gebruik word daar gewoonlik tussen drie gebruike van die term onderskei (Sager 1990: 3):

- (a) terminologie as teorie, 'n aanwending wat nodig is om die vooronderstellinge, argumente en gevolgtrekkings tussen konsepte en terme te verantwoord;
- (b) terminologie as aktiwiteit, 'n aanwending wat nodig is om te verwys na die tegnieke en metodes by die versameling, beskrywing en aanbied van terme; en
- (c) terminologie as die woordeskat van 'n spesifieke vakgebied.

Sedert die publikasie van die Internasionale Standaardiseringsorganisasie (ISO) se ISO-standaard 1087, verwys die eerste onderskeiding hierbo na die terminologiewetenskap. ISO 1087 (1990) beskryf die terminologiewetenskap as:

The scientific study of the concepts and terms found in special languages.

Die terminologiewetenskap word erken as 'n aparte wetenskaplike dissipline wat verband hou met die wetenskaplike studie van die konsepte en terme wat in spesiale tale² gevind word.

Die tweede onderskeiding het betrekking op terminologiewerk wat gebaseer word op die beginsels van die terminologiewetenskap. Die betrokke gebruik van die begrip verwys na alle aktiwiteite wat verband hou met die voorbereiding, versameling, prosessering (sistematisering) en aanbieding van terminologiese inligting aan die hand van neergelegde beginsels en metodes. By terminologiewerk is dit die terminoloog se doelwit om ondubbelsinnige terme vir deeglik omskrewe konsepte daar te stel. Om hierdie doelwit te bereik, is dit

nodig om die presiese betekenis van terme te bepaal om sodoende taalgebruikers in staat te stel om sulke terme op 'n universeel aanvaarde wyse te verstaan en te gebruik.

Die derde onderskeiding hierbo het betrekking op die terminologie of terminologieë (dit wil sê vakjargon) van 'n spesifieke taalgebruiksdomein of vakgebied. Volgens hierdie gebruik is terminologie die produk wat gegenereer word deur die terminologiepraktyk. Die term verwys in hierdie geval na die termversameling van 'n spesifieke vakgebied.

By al drie die bogenoemde onderskeidings vorm terminologie derhalwe die essensiële basis vir:

- die ordening van kennis;
- die oordrag van hierdie kennis, vaardighede en tegnologie;
- die oordrag van vakinligting van een taal na 'n ander;
- die formulering van vakinligting;
- die onttrekking en samevatting van vakinligting; en
- die herwinning van gebergde vakinligting.

Vir die doeleindes van hierdie studie word die derde onderskeiding gebruik. Daar word van die veronderstelling uitgegaan dat terminologie noodsaaklik is om professionele kommunikasie in die moedertaal moontlik te maak. Lede van 'n spesifieke spraakgemeenskap kan slegs by wetenskaplike en ander ontwikkeling bybly indien hulle genoegsame, gepaste en gesistematiseerde terminologie in hulle moedertaal tot hulle beskikking het. Terminologiewerk in die moedertaal vorm dus deel van die dinamiek van vitale spraakgemeenskappe.

2.2 Terminologiebestuur

Galinski en Budin (1993: 209) beskryf terminologiebestuur as 'n konsep parallel aan inligtingsbestuur.

The term 'terminology management' can be considered a special kind of 'information management' that focusses on structuring, storing, exchanging, disseminating and using terminological information for text function (including dictionaries etc.). It is thus a wider and more complex activity than terminography viz. the recording of terminological information.

Beide inligtingsbestuur en terminologiebestuur is onmisbare instrumente binne 'n omgewing waar daar gewerk word met kwaliteitbestuur. Met terminologiebestuur word onder meer beoog om tred te hou met die sogenaamde inligtingsontploffing en om die toename in die hoeveelheid inligting en gepaardgaande terminologie te bestuur, te organiseer en te beheer.

Wright en Budin (1997: 2) sien terminologiebestuur as enige doelbewuste manipulerings van terminologiese inligting. Drie aspekte het betrekking, te wete

praktiese terminologiebestuur, die sistematiese versameling van terminologiese inligting en die *ad hoc*-onttrekking van sodanige inligting. Praktiese terminologiebestuur sorg dat daar deur ingenieurs, bioloë en wetenskaplikes voldoen word aan die konstante behoefte aan presiese en ondubbelsinnige taal in die beoefening van hulle professionele beroepe. Nuwe konsepte word deurlopend benoem deur nuwe terme te skep om sodoende kommunikasie te bly moontlik maak. Die sistematiese versameling van terminologiese inligting en die aanbieding daarvan in die vorm van woordeboeke, terminologiese versamelings en terminologiese databasisse is 'n tweede aspek en word gewoonlik behartig deur taalwerkers, taalpraktisyne en persone wat spesifiek vir hierdie taak aangewend word. Die *ad hoc*-onttrekking van terminologiese inligting vir die doeleindes van vertaling en tolking, vir teksprodusering as 'n funksie van tegniese kommunikasie, en vir inligtingsbestuur is die derde aspek waarna hierdie outeurs verwys. Hierdie aspek het betrekking op die terminologieverbruiker.

Cabré (1999: 20) omskryf terminologiebestuur as die organisering van terminologiese inligting en wys daarop dat 'n omvattende beskrywing van die organisering van terminologiese inligting begin by 'n analise van al die fasette waaruit dit bestaan. Daar moet volgens haar ook vasgestel word hoe elk van hierdie fasette georganiseer word en wie vir elkeen verantwoordelik is. Sy benadruk die feit dat daar binne 'n spesifieke sosio-politieke omgewing 'n gespesialiseerde terminologiesentrum behoort te bestaan wat al hierdie organisatoriese fasette hanteer.

Uit bogenoemde is dit duidelik dat terminologiebestuur noodsaaklik is om terminologiese inligting te organiseer en te koördineer as voorwaarde vir die effektiewe verspreiding van kennis en die daarstel van hoë gehalte terminologiese inligting. Die primêre doelwit met terminologiebestuur behels derhalwe die skep van werks- en ander omstandighede om 'n hoë gehalte terminologie-uitset te kan lewer. Terminologiebestuur plaas met ander woorde 'n hoë premie op produktiwiteit en gehalte.

3. Werkmetodes by terminologiebestuur

Terminologiebestuur word in verskillende omgewings verskillend aangepak en deur verskillende persone geadminestrer. Die doelwitte met die versameling en disseminering van terminologie het 'n baie belangrike invloed op die werkmethode wat by terminologiebestuur binne 'n spesifieke omgewing gebruik word.

Volgens Auger (1988) en Cabré (1999) bestaan daar drie werkmodes waarvolgens terminologiese inligting tans suksesvol beplan, gekoördineer en bestuur word:

- die sogenaamde linguisties georiënteerde werkmethode, waar die fokus val op konsepte en die standaardisering van terme en begrippe — terminologie word aangepas om 'n linguistiese sisteem te dien;

- die sogenaamde vertalingsgeoriënteerde werkmodes, waar die fokus val op databasiskepping — terminologie word ontwikkel om vertaling te dien; en
- die sogenaamde taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes, waar die fokus val op sistematiese tussenbeidetreiding ten einde die status van 'n (onstabiele) taal te verander — terminologie word ontwikkel om 'n taalbeplanningsagenda te dien.

Hierdie drie werkmodes sal saaklik toegelig word.

3.1 Die linguisties georiënteerde werkmodes

By die linguisties georiënteerde werkmodes word terminologie benader as 'n reeks ooreengekome terme vir 'n spesifieke spraakgemeenskap. Terminologie word geskep en bestuur om misverstande binne hierdie spraakgemeenskap te voorkom en om kommunikasie te vergemaklik. Hierdie werkmodes gaan van die standpunt uit dat terminologiewerk by konsepte begin en dat daar vanaf 'n definisie gewerk word na 'n geskikte term toe. Die linguisties georiënteerde werkmodes het hoofsaaklik ontstaan uit 'n behoefte onder tegnisi en wetenskaplikes om die terminologie binne hulle spesialiteitsvelde te standaardiseer om sodoende effektiewe kommunikasie en kennisverspreiding onder spesialiste te verseker.

Drie klassieke skole van terminologie onderskryf die linguisties georiënteerde werkmodes, te wete die Weense Skool van Terminologie, die Tsjeggiese Skool van Terminologie en die Sowjetse Skool van Terminologie.

Die Weense Skool van Terminologie is moontlik die bekendste en die invloedrykste. Die benadering van hierdie skool word gebaseer op die werk van Eugene Wüster getiteld *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie* (Wüster 1979).

Baie lande in sentraal en Noord-Europa (Oostenryk, Duitsland, Noorweë, Swede en Denemarke) werk binne die raamwerk van die Weense Skool van Terminologie, waar vakspesialiste self verantwoordelik is vir die ontwikkeling van gespesialiseerde terminologieë.

Die Tsjeggiese Skool het ontstaan as resultaat van die funksionele linguistiese benadering wat deur die Praagse Skool van Linguistiek ontwikkel is. Die hoofdoelwit met die funksionele linguistiek is dat kommunikatiewe doelwitte binne die kommunikasie-opset funksioneel moet wees.

Die Sowjetse denkskool het baie raakpunte met die Weense Skool. Die Sowjetse Skool is hoofsaaklik geïnteresseerd in die standaardisering van konsepte en terme in die lig van probleme wat verband hou met meertaligheid in die vorige Sowjetunie (nou die Statebond van Onafhanklike State).

Die linguisties georiënteerde werkmodes by terminologiebestuur konsentreer op konsepte en lei terminologiewerk in die rigting van term- en konseptestandaardisering. Vakkundiges en spesialiste wat hierdie werkmodes volg, is self verantwoordelik vir gespesialiseerde terminologieë.

Standaardisering vorm 'n primêre komponent by die linguisties georiënteerde werkmethode waar spesiale kommunikasie sonder dubbelsinnigheid veronderstel dat elke benaming gekoppel word aan 'n enkele konsep en elke konsep deur 'n enkele term.

Twee internasionale liggame, die Internasionale Elektrotegniese Kommissie (IEC) en die Internasionale Organisasie vir Standaardisering (ISO), het as primêre doelwit die ontwerp van internasionale riglyne vir standaardisering van terminologiese inligting. Hulle volg hierdie werkmethode.

Die tegniese Komitee 37, Terminology and Other Language and Content Resources van die Internasionale Organisasie vir Standaardisering (ISO/TC 37), voorsien standaarde vir terminologiedata vir internasionale standaardiseerders. ISO/TC 37 het in 1992 'n dokument gepubliseer wat bekend staan as die *International Standards — Preparation and Layout* (ISO 10241: 1992). Hierdie dokument stel riglyne vas vir gebruik by die voorbereiding en uitleg van internasionale standaarde.

As internasionale organisasie maak ISO staat op die samewerking van nasionale standaardiseringsliggame. Die meeste van die wêreld se onderskeie nasionale standaarde oor terminologiebeginsels stem ooreen met die ISO-standaarde, alhoewel nasionale standaarde soms meer gedetailleerd is omdat kenmerkende eienskappe van spesifieke tale in ag geneem kan word. Om standaardiseringsprojekte van stapel te stuur, word Tegniese Komitees geskep waarin die nasionale standaardiseringsliggame verteenwoordig word. Tans het ISO ongeveer 170 nasionale komitees en onderskryf nagenoeg 90 lande ISO se standaarde.

Die algemene motivering vir standaarde is om uniforme metodes in terminologiebestuur te verskaf:

- om standaardiseringsliggame by te staan om hulle terminologiese bestuur;
- om die kommunikasie van die inhoud en wêreldwye gebruik van tegniese tale te bevorder;
- om vakkundiges by te staan om meer effektiewe terminologiebestuur te verkry; en
- om makliker toegang tot verskillende velde van kennis in internasionale standaarde te verskaf.

3.2 Die vertalingsgeoriënteerde werkmethode

By die vertalingsgeoriënteerde werkmethode word terminologiebestuur gebruik om:

- terminologie-ekwivalente in verskillende tale te versamel en te sistematiseer;

- terminologie-ekwivalente in verskillende tale geredelik oor tyd heen te gebruik; en
- meer effektief met terminologie-ekwivalente in verskeie tale te werk.

Die vertalingsgeoriënteerde werkmodes word gevolg binne die konteks van institusioneel tweetalige of multitalige provinsies of lande, byvoorbeeld in Quebec asook Wallonië, die Franssprekende gedeelte van België. Die vertalingsgeoriënteerde werkmodes het ontwikkel in die lande waar koloniale tale gebruik word. Die terminologieontwikkeling en terminologiebestuur wat deur hierdie lande onderneem word, is hoofsaaklik eensydig aangesien die kriteria wat opgestel word vir die bevordering en uitbreiding van veral Frans (en ook Engels) nie toegepas word op die inheemse tale van vorige kolonies nie.

Die vertalingsgeoriënteerde werkmodes behels dat vertaalekwivalente in al die betrokke tale beskikbaar gemaak word om vertalers in staat te stel om kommunikasie te vergemaklik (vgl. Cabré 1999: 15). Dit is 'n metode wat die basis vorm van terminologiese aktiwiteite wat deur veeltalige lande en veeltalige internasionale organisasies onderneem word. Vertalers identifiseer terminologiese inligting binne tekste na aanleiding van vooraf vasgestelde kriteria. Die inligting word dan ondersoek en gedokumenteer deur van betroubare en gesaghebbende bronne gebruik te maak. Vertalers werk saam met vakkundiges om maniere te vind waarop terminologiese inligting doelmatig geëkspepeer, vertaal, opgeteken en gedissemineer kan word.

Voorbeelde van instansies wat die vertalingsgeoriënteerde werkmodes volg, sluit in die Verenigde Nasies, Unesco self en die Europese Unie. Die federale Kanadese regering val ook onder hierdie groep en is aktief betrokke by terminologie-ontwikkeling. Omdat Kanada 'n tweetalige land is, is die Kanadese regering verantwoordelik vir die bevordering en ontwikkeling van die taalregte van al sy burgers.

By die vertalingsgeoriënteerde werkmodes is die doelwit met terminologiebestuur om te verseker dat terminologiese ekwivalente deur vertalers in die verskillende tale gebruik kan word. So word 'n bydrae gelewer tot die gehalte van vertaalde tekste deur 'n tipe universaliteit te verseker en kommunikasie te vergemaklik.

ISO TC 37/SC2/WG2 het 'n dokument *Translation-oriented Terminography* (ISO 12616: 2002) gepubliseer wat riglyne ontwerp vir die uitvoering van die vertalingsgeoriënteerde werkmodes by terminologiebestuur. ISO 12616 (2002) verskaf normatiewe riglyne wat vertalers in staat stel om terminologiese inligting te versamel, te sistematiseer en vinnig en maklik te onttrek. Bykomend tot inligting oor die spesiale kenmerke van vertalingsgeoriënteerde terminografie, stel die standaard ook prosedures vas vir die bestuur van terminologiese inligting binne 'n gerekenariseerde omgewing. Verder identifiseer die standaard ook noodsaaklike en opsionele datakategorieë wat benodig word binne die konteks van die vertalingsproses.

3.3 Die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode

Die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode by terminologiebestuur het in ongeveer 1960 posgevat en is aanvanklik ontwikkel om die gebruik van minderheidstale te ondersteun. Die onderliggende gedagte is om die gebruik van 'n onstabiele taal te verander deur middel van sistematiese en strategiese tussenbeidetrede, onder meer deur middel van die regte wetgewing en ander doelgerigte maatstawwe. Intensiewe pogings word aangewend om tale wat gewoonlik terminologies onderontwikkeld of slegs gedeeltelik ontwikkel is, as instrumente vir professionele kommunikasie uit te bou. Voorbeelde van tale wat deur die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode beïnvloed kan word of reeds beïnvloed is, is Afrikaans (tydens die tweetalige bestel), die Afrikatale, Hebreeus, Arabies en Hindi. In die spraakgemeenskappe waar hierdie tale gepraat word, word die gebruikers steeds grootliks verplig om binne die tegniese en wetenskaplike registers van Engels of Frans te opereer aangesien hulle tale nie oor die nodige terminologie beskik om op alle vakgebiede en -domeine aangewend te word nie. Om 'n verandering teweeg te bring, moet die betrokke tale voldoende en koherente terminologie hê om professionele kommunikasie op alle gebiede moontlik te maak (vgl. Cabré 1999: 14). Taalwetgewing is een manier om dit te bewerkstellig.

Hierdie werkmethode word primêr geïnspireer deur die taalbeplanningsbeleid binne 'n spraakgemeenskap. 'n Goeie voorbeeld van 'n regering wat van die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode gebruik maak is dié van Quebec. 'n Beleid is in 1970 ingestel om die posisie van Frans in Kanada te bevorder deur die uitbreiding daarvan in alle gebruiksfere te verseker (Cabré 1999: 14).

Regerings raak om verskillende redes betrokke by sodanige taalbeplanning, onder meer om kulturele onafhanklikheid in postkoloniale lande te bewerkstellig asook om nediskriminerende politiek in veeltalige lande of organisasies te beklemtoon.

Die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode blyk die relevantste te wees in gemeenskappe waar daar 'n taalbeleid bestaan om die status van inheemse tale te verander. In hierdie gemeenskappe word twee of meer tale gewoonlik komplementêr tot mekaar aangewend op verskillende gebiede van kommunikasie. Gewoonlik is een van die tale 'n wêreldtaal, byvoorbeeld Engels. Hierdie taal word dan as die brontaal gebruik waarin terme en definisies versamel word. Vertaalekwivalente moet gevolglik in die inheemse taal verskaf word.

Hierdie benadering tot terminologiebestuur het 'n tweeledige oogmerk, een wat gemik is op die standaardisering van ekwivalente terminologie (terminologiestandaardisering) en een wat gemik is op die standaardisering van 'n agtergestelde taal (taalstandaardisering). Taalstandaardisering verwys uiteraard nie na terminologiestandaardisering waarby die ISO-komitee betrokke raak en waar terminologie gelys, omskryf en hoofsaaklik net deur vakspesialiste gebruik word nie. Terminologiebestuur volgens die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode het die ontwikkeling en bevordering van 'n onderont-

wikkelde taal ten doel sodat die taal vir hoë funksies in die samelewing aangewend kan word. Nuwe terme mag geskep word waar daar nie bekende terme bestaan nie, maar selfs belangriker is dat terme versamel, gesistematiseer en voorberei moet word vir gebruik in verskillende vakgebiede en domeine. Die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes verseker dat die taalgebruikers in staat gestel word om hulle tale in verskillende funksies aan te wend. Ferguson (1972: 72) se klassieke onderskeiding tussen taalgebruik vir die hoë funksies en taalgebruik vir die lae funksies binne 'n samelewing het hier betrekking. Hoë-funksietaalgebruik word geassosieer met die gebruik van 'n taal in domeine soos wetgewing, regerings- en publieke administrasie, onderwys en justisie, sowel as in die nywerheid en handel, kultuur, die media, ensovoorts. Deur 'n taal in hoë funksies te gebruik, word die status van daardie taal verhoog, wat die verhouding tussen taalstatus en taalgebruik beklemtoon.

By die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes word terminologie wat ingevoer word uit tale wat in terminologiedominante lande gebruik word, vervang met terminologie in die inheemse tale. Dit word gerealiseer deur 'n taalbeleid en taalbeplanningsprogram wat die uitbreiding en bevordering van die inheemse tale en noodwendig ook hulle ontwikkeling ten doel het.

3.4 'n Vergelyking van die drie werkmodes by terminologie

Uit die oorsig tot hiertoe kan afgelei word dat die oogmerke by elke werkmodes verskil en dat die resultate en produkte wat gelewer word ook kan verskil. Die belangrikste oogmerke, vereistes, rolspelers en produkte van die drie werkmodes word opsommenderwys in Tabel 1 aangebied.

Die verskille tussen die drie werkmodes ten opsigte van die beplanning, koördinering en bestuur van terminologiebronne kan waargeneem word by die verskillende oogmerke met die terminologie-inligting, die vereistes wat noodsaaklik is, die rolspelers wat betrokke is en die produkte wat deur die verskillende werkmodes beskikbaar gestel word.

Die oogmerke met die linguisties georiënteerde werkmodes behels term- en konsepstandaardisering (gewoonlik eentalig) om sodoende effektiewe en presiese kommunikasie tussen vakkundiges en spesialiste te bewerkstellig. Die vereistes vir hierdie werkmodes is die aktiewe betrokkenheid van moedertaalvakkundiges by die ontwikkeling van wetenskaplike en tegniese taal. In die geval van terminologiewerk wat gemik word op die standaardisering van konsepte en terme, word die proses om 'n standaard te kies of om 'n konsep te benoem gewoonlik behartig deur tegniese komitees van vakspecialiste. Die taak van hierdie tegniese komitees behels die kies van een van die beskikbare terme in die geval van alternatiewe om 'n enkele nasionale of internasionale benaming vir elke konsep vas te stel. Standaardisering by hierdie werkmodes vind gewoonlik plaas deur van ISO-aanbevelings gebruik te maak met presiese definisies en min oorbodige inligting. Die ordening is sistematies, aangesien die gebruikers spesialiste en vakkundiges is wat die vakgebied ken.

WERKMETODE	OOGMERKE	VEREISTES	ROLSPELERS	PRODUKTE
Linguisties georiënteerde werkmethode	Term- en konsepstandaardisering wat effektiewe en presiese kommunikasie tussen vakkundiges en spesialiste verseker	Aktiewe moedertaalvakkundiges	Standaardiseringsliggame Eentalige tegniese komitees bestaande uit linguïste, vakkundiges en terminoloë	ISO-gestandaardiseerde terminologie-inligting wat kommunikasie tussen vakkundiges fasiliteer
Vertalingsgeoriënteerde werkmethode	Terminologiese ekwivalensie tussen ontwikkelde tale om universaliteit te bevorder en kommunikasie te vergemaklik	Aktiewe moedertaalvakkundiges Beskikbare terminologie in die brontaal Vertaalde korpora Taalwetgewing: gelykstelling van betrokke tale	Meertalige tegniese komitees bestaande uit linguïste, vakkundiges, terminoloë en vertalers	Terminologie-inligting in ontwikkelde tale wat vertaling bevorder en vergemaklik
Taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode	Verhoging van die taalstatus van onderontwikkelde tale deur gepaste taalwetgewing of taalbeleid en ander doelgerigte taalbeplanningspogings (m.a.w. verampteliking), met die klem op taalontwikkeling	Dominante brontaal Brontaalterminologie Taalwetgewing of taalbeleid Taalontwikkelingsplan Skep, versameling, sistematisering en voorbereiding van terme om taalgebruikers in staat te stel om tale vir verskillende funksies te gebruik Vertaling van tekste om dokumentasie vir gebruikers toeganklik te maak	Meertalige linguïste, terminoloë en gebruikers	Terminologie-inligting in onderontwikkelde tale wat die tale vir hoëfunksiegebruik geskik maak

Tabel 1: 'n Opsomming van die werkmodes by terminologiebestuur

In teenstelling hiermee behels die vertalingsgeoriënteerde en die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes nie net terminologieswerk in slegs 'n enkele taal se wetenskaplike en tegniese domeine nie. Die doelwit is meertalig en ook prakties van aard, naamlik die fasilitering van vertaling of die voorbereiding van terminologiese vir tale waarin daar 'n terminologiestekort bestaan. Hierdie twee denkwyses konsentreer op alle domeine van kennis en menslike aktiwiteite. Tydens die beplanning en koördinerende van terminologieswerk vir hierdie twee denkwyses, moet die belangrikheid van die verskillende kommunikasiekontekste in gedagte gehou word om die gebruikers van die terminologiesinligting van 'n doeltreffende spesiale taal te voorsien.

Die oogmerke met die vertalingsgeoriënteerde werkmodes behels dat terminologiese ekwivalensie tussen ontwikkelde tale moet bestaan om universaliteit te bevorder en kommunikasie te vergemaklik. Die vereistes by hierdie werkmodes is dat taalwetgewing ingevoer word wat die gelykstelling van die betrokke tale bepaal, dat moederdoeltaalvakkundiges aktief betrokke moet wees om beskikbare terminologies in die brontaal doelmatig te ekserpeer en dat vertaalde korpora bestaan waaruit ekwivalente onttrek kan word. By die vertalingsgeoriënteerde werkmodes speel vakspecialiste in die verskillende tale en vertalers in die doeltaal(-tale) 'n baie belangrike rol, aangesien dokumente in die verskillende tale naas mekaar beskikbaar gemaak moet word om sodoende kommunikasie te vergemaklik en misverstande uit te skakel. Vakspecialiste word benodig om genoegsame terminologies in die tale te voorsien en vertalers word in die doeltaal(-tale) benodig om dokumente deur vertaling vir verskillende taalgroepe toeganklik te maak.

In die geval van terminologieswerk wat gedoen word met die oog op taalbeplanning binne 'n gemeenskap, word 'n verskillende doelwit nagestreef. Die oogmerke met die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes behels 'n verhoging van die taalstatus van onderontwikkelde tale deur gepaste taalwetgewing of taalbeleid en ander doelgerigte taalbeplanningspogings (soos verampteliking). Die klem val hier op taalontwikkeling. Die vereistes by hierdie werkmodes behels dat terminologies in die brontaal moet bestaan en dat taalwetgewing of taalbeleid ingestel moet word om die doeltaal(-tale) te bevorder en te ontwikkel. Wat by hierdie werkmodes van kardinale belang is, is die versameling, sistematisering, skep en voorbereiding van terminologiese in die onderontwikkelde tale om die taalgebruikers van hierdie tale in staat te stel om die tale vir verskillende funksies te gebruik asook die vertaling van tekste vanuit die brontaal te fasiliteer om dokumentasie sodoende toeganklik te maak vir die gebruikers van die onderontwikkelde tale. By hierdie werkmodes speel linguïste en die gebruikers van terminologiesinligting 'n baie belangrike rol: linguïste, aangesien die fokus van die werk op die meer algemene domeine val wat nie noodwendig 'n gespesialiseerde formele struktuur insluit nie en die gebruikers, aangesien hulle verantwoordelik is vir die aanvaarding en verspreiding van die terminologies.

4. Implikasies van die werkmodes vir terminologiebestuur in Suid-Afrika

Die toepasbaarheid van elk van die werkmodes by terminologiebestuur in Suid-Afrika sal vervolgens ondersoek word deur van die kriteria in Tabel 1 gebruik te maak. Hierdeur sal dan vasgestel word in hoeverre die spesifikasies vir die oogmerke, die vereistes en die rolspelers by elke werkmode as veranderlikes aanwesig is by terminologiebestuur in Suid-Afrika.

4.1 Die linguisties georiënteerde werkmode

Vir die linguisties georiënteerde werkmode by terminologiebestuur om effektief te kan wees binne 'n gemeenskap, word reeds ontwikkelde tale benodig waar wetenskaplikes en tegnisiërs as vakkundiges en spesialiste binne 'n spesifieke vakgebied bestaan om korpora in die betrokke taal beskikbaar te stel, waarvandaan die terme en definisies dan geëkskipeer, opgeteken, (volgens ISO-standaarde) gestandaardiseer en gedissemineer kan word.

Die Suid-Afrikaanse taalbestel is veeltalig en slegs een van die amptelike tale, naamlik Engels, kan as 'n reeds ontwikkelde taal beskryf word. Afrikaans is in 'n sekere mate ontwikkel as gevolg van die vorige taalbestel waar dit gelykgestel was aan Engels. Die ander nege amptelike tale daarenteen kan as ontwikkelende tale beskou word.

Alhoewel daar in Afrikaans en by sommige van die Afrikatale velde of domeine mag bestaan waar die linguistiese werkmode met sukses gebruik kan word, is daar oor die algemeen min vakkundiges en wetenskaplikes wat Afrikaans en die Afrikatale aktief in wetenskaplike artikels in geakkrediteerde tydskrifte aanwend. By Afrikaans gaan dit nie noodwenig oor die vaktale wat te kort skiet aan terme wat die publikasie van vakartikels in Afrikaans kortwiek nie, maar eerder die feit dat vakkundiges internasionale blootstelling soek en daarom in Engels publiseer. Engels word hoofsaaklik in hierdie domeine en velde gebruik wat die taal dan tegnisiërs 'n terminologiebrontaal maak. Mouton (2005: 371) het bevind dat die totale aantal geakkrediteerde artikels in die databasis (South African Knowledgebase) tussen 1990 en 2002 90 713 was waarvan 81 565 (89,9%) in Engels, 7 453 (8,2%) in Afrikaans, en 1 791 (2,2%) in ander tale (hoofsaaklik Nederlands, Duits en Frans). Teksproduseerders verkies skynbaar om eerder van Engels wat as 'n wetenskaplike en terminologiese wêreldtaal beskou word, gebruik te maak, aangesien die inligting wat hulle wil beskikbaar stel, volgens hulle redenasie op dié manier 'n wyer teikengroep bereik.

Die feit dat terminologiedata nie ondersteun word deur geskrewe wetenskaplike dokumentasie en tekste in veral die Afrikatale nie het tot gevolg dat die terminologie nie deurlopend in die gemeenskap sirkuleer nie. Derhalwe word terminologie tans nie op 'n wyse aangebied wat vir die gebruiker 'n aanduiding gee van hoe die terminologie in konteks aangewend word en hoe ander gebruikers oor die terminologie voel nie.

Terminologiestandaardisering volgens ISO-standaarde wat deur reeds ontwikkelde tale in hoofsaaklik eentalige lande gebruik word, is met ander woorde nog nie moontlik in al die amptelike tale van Suid-Afrika nie. Afrikaans word hier uitgesluit aangesien ISO-standaarde reeds sedert die vyftigerjare by terminologiestandaardisering gebruik word. Desnieteenstaande blyk die linguïsties georiënteerde werkmodes in hierdie stadium nie 'n geskikte werkmodes te wees waarvolgens terminologie in al die amptelike tale van Suid-Afrika bestuur kan word nie.

4.2 Die vertalingsgeoriënteerde werkmodes

Vir die vertalingsgeoriënteerde werkmodes by terminologiebestuur om effektiwiteit te kan wees, word vereis dat die betrokke tale reeds ontwikkelde tale binne 'n veeltalige taalbestel moet wees en dat terminologie-ekwivalente in al die betrokke tale beskikbaar moet wees om die vertaling van tegniese en wetenskaplike dokumentasie te vergemaklik. Die beskikbaarheid van korpora in beide die bron- en die doeltale is derhalwe by die vertalingsgeoriënteerde werkmodes 'n voorvereiste om die ekserpering van ekwivalente terminologie moontlik te maak en om tweetalige of meertalige terminologiese beskikbaar te stel.

In die vorige taalbestel het die vertalingsgeoriënteerde werkmodes by terminologiebestuur wel goed gewerk, aangesien Engels en Afrikaans feitlik op 'n gelyke vlak van uitbreiding was en hierdie twee tale gelykmatig as tale vir tegniese en wetenskaplike kommunikasie gebruik is. Die keuse van vakgebiede en domeine by terminologiese werk in die vorige taalbestel is bepaal deur nasionale prioriteite — die uitbreiding van Afrikaans ingevolge die tweetaligheidsbeleid.

Die Afrikatale is egter nie in die vorige taalbestel tot op dieselfde vlak van terminologiese ontwikkeling as Afrikaans gebring nie en kan tans as onderontwikkelde tale beskou word wat in terme van die nuwe taalbestel uitgebou moet word.

Die vertalingsgeoriënteerde werkmodes wat gedurende die vorige taalbestel gebruik is om Afrikaans te ontwikkel tot op 'n gelyke vlak met Engels, kon dus nie in die nuwe taalbestel oorgeneem word nie, aangesien Suid-Afrika 'n veeltaligheidsbestel betree het waar die verskillende amptelike tale nie almal dieselfde vlak van ontwikkeling besit nie. Die teikengroep waarvoor terminologiese uitbreiding in die nuwe taalbestel gedoen word, verskil ook in 'n groot mate van die teikengroep van die vorige taalbestel. Die teikengroep is meertalig en die terminologiese doelwit is meer prakties van aard, naamlik die fasilitering van terminologiese vir die tale waarin daar 'n terminologiese tekort bestaan. 'n Meer toepaslike werkmodes moet derhalwe oorweeg word om terminologiese bestuur by die behoeftes en uitdagings van die nuwe terminologiese omgewing aan te pas.

4.3 Die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode

Vir die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode by terminologiebestuur om effektief te wees, word die sistematiese en strategiese tussenbeidetreiding deur middel van taalwetgewing of taalbeleid vereis om die taalstatus van minderheidstale te verbeter en hierdie tale dienooreenkomstig te ontwikkel. 'n Taalbeplanningsprogram is dus onontbeerlik.

Die feit dat die Grondwet amptelike erkenning op nasionale vlak verleen aan elf amptelike tale vir Suid-Afrika (Artikel 6(1)), impliseer dat hierdie tale 'n belangrike rol moet speel in die land se sosiale, ekonomiese, kulturele en politieke domeine, met ander woorde dat hierdie tale deur hulle sprekers in hierdie domeine gebruik moet word en dat geen hiërargisering ten opsigte van taal toegepas mag word nie (Du Plessis en Pretorius 2000). Dit bring mee dat die Afrikatale wat vroeër beperkte amptelike funksies verrig het, ontwikkel moet word om diens te doen as amptelike tale (Artikel 6(2), (3), (4)).

'n Beleidsriglyn van die taalklousule van die Grondwet is dat al die amptelike tale gelykheid van aansien moet geniet. Dit beteken dat sekere doelwitte bestaan in terme waarvan al die amptelike tale in enige register en op alle domeine van taalgebruik aangewend kan word. Die Grondwet ken status en funksies aan die Afrikatale toe (legitimisering van die tale), maar die status moet as 't ware verwerf word deur die gebruik van hierdie tale (institusionele van die tale).

Gegewe die vorige taalbestel, is dit nie altyd moontlik om die Afrikatale ten opsigte van al die domeine in hierdie hoë funksies te gebruik nie en in elk geval nie op 'n basis wat gelykheid van aansien verteenwoordig nie, omdat hulle nie genoegsaam ten opsigte van vorm ontwikkel is nie. Intensiewe taalontwikkeling in die Afrikatale is derhalwe nodig, sodat hulle funksies uitgebrei kan word en hulle op alle vlakke van die samelewing as effektiewe kommunikasiemiddels gebruik kan word. Engels word steeds in baie vakgebiede en domeine as kommunikasiemiddel aangewend, aangesien die ander tale nie oor voldoende en koherente terminologie beskik nie.

Engels as wêreldtaal kan derhalwe volgens die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode gebruik word vir die onttrekking van terme en die saamstel van definisies in die agtergestelde tale. Afrikaans en die ander nege amptelike tale (wat tans prioriteit in terme van ontwikkeling geniet) kan as doeltale funksioneer waarin ekwivalente verskaf moet word.

Van die belangrikste taalbeleidsdokumente wat die beleid en praktyk rondom die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmethode ondersteun, word saaklik vermeld:

Die sogenaamde LANGTAG-verslag (DACST 1996) bevat 'n "Opsomming van die belangrikste aanbevelings van LANGTAG" (vgl. DACST 1996: 201-204) wat op die uitbreiding van terminologie en die bestuur van terminologie in Suid-Afrika betrekking het.

- As korttermynmaatreëls word voorsien:
  - Die bevordering van die gebruik van ander tale as Engels en Afrikaans in nuwe domeine en in hoërstatusfunksies, bv. by universiteite en teknikons.
  - Die skep van nuwe databasisse en die ouditering van bestaande databasisse via die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad (PanSAT), die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN), die Departement Kuns, Kultuur, Wetenskap en Tegnologie (DKKWT), Gemeenskapsgebaseerde Organisasies (GBO's), Nieregeringsorganisasies (NRO's) en ander organe oor relevante taalverwante aangeleentehde sodat navorsing en administrasie gefasiliteer en gestroomlyn kan word om doeltreffendheid te verhoog. Die vestiging, as 'n prioriteit, van die nodige meganismes vir toegang tot sulke databasisse vir die behoorlike koördinerings van funksies betreffende taalsake in Suid-Afrika.
  - Die transformering van die Staatstaaldiens en die Nasionale Terminologiediens tot 'n Nasionale Taaldiens (NTD) binne die DKKWT ten einde alle taalfasiliteringswerksaamhede in die Staatsdiens te moniteer en sodanige benodigde dienste te lewer.
- As langtermynmaatreëls word voorsien:
  - Die vestiging van 'n stewige, landswye infrastruktuur van taaldienste wat 'n toereikende aantal goedopgeleide vertalers, tolke, terminoloë, terminograwe, ensovoorts, insluit, asook spesialiswoordeboeke, woordeleyste, en ander noodsaaklike materiaal, telefoniese en ander elektroniese fasiliteite vir mondelinge kommunikasie en 'n taalbedryf gerig op handel en ander interaksie met die Afrika-kontinent.
  - Die stel van haalbare tydraamwerke vir die ontwikkeling en gebruik van die gemarginaliseerde en benadeelde tale in hoërstatusfunksies.

Die *National Language Policy Framework* (NLPF) (DAC 2002) vloei voort uit die LANGTAG-verslag. Beginsels rondom terminologieontwikkeling en -bestuur word uitdruklik in afdelings 3.3, 3.6 en 4.9 genoem. Meer konkrete meganismes word egter voorgestel in die afdeling "Implementation Plan: NLPF". Die NLPF (vgl. DAC 2002: 18-20) voorsien die volgende:

- dat die implementering van die NLPF sal uitloop op 'n hoë vraag na vertaling en redigering, en die ontwikkeling van terminologie op alle terreine sal daarom kritiek wees, wat die samewerking van alle belanghebbendes, taaleenhede en taalliggame (bv. PanSAT-substrukture soos Nasionale Leksikografiese Eenhede, Nasionale Taalliggame en Provinsiale Taalkomitees) sal vereis,
- dat die Terminologiekoördineringsafdeling (TKA) van die NTD aktiewe samewerking deur bemiddeling van die Nasionale Taalforum sal bekom,

- dat 'n gerekenariseerde Nasionale Termbank deur die DKK gevestig sal word om toegang tot en verspreiding van terminologie in al die amptelike tale te fasiliteer, en
- dat die Termbank via die Internet toeganklik sal wees.

Hierdie maatreëls word beoog vir 2003 en daarna (DAC 2002: 28 — Summary: Overall Implementation Plan for NLPF).

Die vermelde dokumente word primêr gerig op terminologiebestuur binne die NTD, die instansie wat histories daarmee belas was. Daar bestaan egter in Suid-Afrika ook 'n tweede nasionale instansie wat vir terminologie verantwoordelik is, naamlik die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad (PanSAT). Hierdie instansie word grondwetlik vermeld as die liggaam primêr aanspreeklik vir taalontwikkeling.

PanSAT funksioneer as 'n onafhanklike statutêre liggaam wat gestig is in terme van die Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad Wet (Wet nr. 59 van 1995) om veeltaligheid te bevorder en spesifiek om die voorheen ingekorte tale te ontwikkel. Ingevolge sy wet (soos geamendeer deur Wet 10 van 1999) het PanSAT drie tipes strukture geskep vir al die amptelike tale, die Khoe- en Santale, Suid-Afrikaanse Gebaretaal asook die erfenistale, te wete Provinsiale Taalkomitees, Nasionale Taalliggame en Nasionale Leksikografiese Eenhede:

- Die rol van die Provinsiale Taalkomitees (PTK's) in elke provinsie is om na die bevordering en ontwikkeling van die verskillende amptelike tale binne daardie provinsie om te sien. Hulle dien as strukture wat die Raad adviseer oor enige taalaangeleenthede. Hulle werksterrein is meer gerig op taalstatusbeplanning en prestigebeplanning, maar ook taalverwerwingsbeplanning (vgl. Kaplan en Baldauf 2003).
- Die Nasionale Taalliggame (NTL'e) adviseer die Raad oor enige spesifieke taal, maar in die besonder oor taalontwikkeling vir daardie taal, wat insluit taalstandaardisering, maar ook spesifiek terminologie-ontwikkeling vir die amptelike tale.
- Die rol van die Nasionale Leksikografiese Eenhede (NLE's) is om woordeboeke vir al die tale saam te stel. Hulle funksie by taalontwikkeling lê dus veral by leksikale modernisering. PanSAT beskik egter nie oor 'n terminologiesentrum nie en maak dus ten opsigte van terminologie-aangeleenthede primêr staat op advies wat deur die NTL'e voorsien word, asook opdragnavorsing daaroor (PanSALB Annual Report 2004/2005).

Taalbeleidsmatig word daar gevolglik gesorg vir taalontwikkeling vir die agtergestelde tale van Suid-Afrika. Beleid wat tot hiertoe opgestel is, maak voorsiening vir twee nasionale rolspelers as terminologiebestuursagente. Die basis bestaan derhalwe vir die toepassing van die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmetode by terminologiebestuur.

Vir hierdie werkmodes om te slaag, is dit noodsaaklik dat terme geskep, versamel en gesistematiseer sal word ten einde taalgebruikers in staat te stel om die geormerkte tale te kan gebruik. Uit 'n baie voorlopige ondersoek na die werkmodes wat tans gevolg word, blyk dit dat so 'n proses inderdaad op gang is, maar afgestem op die unieke Suid-Afrikaanse omstandighede. Daar sal saaklik stilgestaan word by van die terminologie-aktiwiteite wat deur die gemelde rolspelers gehanteer word.

4.3.1 Die Terminologiekoördineringsafdeling van die NTD

Die NTD se Terminologiekoördineringsafdeling het sedert 1994 verskeie veranderinge ondergaan om aan te pas by die nuwe uitdaging om terminologie-uitsette in al die amptelike tale beskikbaar te maak. Uit die tipe meertalige termlyste wat sedertdien saamgestel is, soos byvoorbeeld *Inheemse soogdiere* (1996), *Basiese gesondheidsterme* (1997) en *MIV/Vigs-bewustheidsveldtog-terme* (1998), kan afgelei word dat daar 'n registerverandering by terminologiewerk ingetree het. Die doelwit word meer prakties en basies van aard en dit wil voorkom asof daar nie slegs in spesifieke vakgebiede op die formele register gekonsentreer word nie, maar eerder op alle domeine van kennis en menslike aktiwiteite waar daar 'n behoefte bestaan om die gebruikers van die tale van doeltreffende kommunikasie te voorsien. Die tipiese termlyste wat tans saamgestel word, bevat Engelse terme as die bronsterme. Al die bronsterme word voorsien van eenvoudige verduidelikings of definisies in maklik verstaanbare Engels met ekwivalente in Afrikaans, Zulu, Xhosa, Swati, Ndebele, Tswana, Noord-Sotho, Suid-Sotho, Venda en Tsonga of 'n kombinasie van hierdie tale as doeltale (Alberts 2000: 9-10).

In Maart 2000 het die Minister van Onderwys 'n versoek aan dr. Ben Ngubane, destydse Minister van Kuns, Kultuur, Wetenskap en Tegnologie gerig dat die Terminologiekoördineringsafdeling basiese terminologielyste saamstel om leerders te help wanneer hulle in graad 5 vanaf moedertaalonderrig na Engels oorskakel. Die fokus van hierdie terminologielyste is op die uitbreiding en bevordering van terminologiedata in die amptelike tale om as ondersteunende hulpmiddels by opleiding te dien.

Die aktiwiteitsterreine wat as prioriteitsgebiede geïdentifiseer word, is Wiskunde (Mathematics), Natuurwetenskap (Natural Science) en Tegnologie (Technology). Die projekte vir Wiskunde en Natuurwetenskap is al afgehandel en aan die NTL'e vir goedkeuring en verifiëring voorgelê. Die projekte vir die Sosiale en Ekonomiese Wetenskappe is reeds begin, is goed op dreef en word ten opsigte van strukturele bystand ondersteun deur PanSAT se NTL'e (PanSALB Annual Report 2004/2005).

Wanneer die werksaamhede van die Terminologiekoördineringsafdeling in oënskou geneem word, blyk dit dat die fokus rondom terminologiebeplanning meer prakties en basies is as wat die geval tydens die vorige taalbestel was toe 'n linguisties georiënteerde saam met 'n vertalingsgeoriënteerde bena-

dering gevolg is. Hierdie fokus word ondersteun deur die feit dat basiese terminologielyste in die amptelike tale saamgestel word en dat terminologie vir aktiwiteitsterreine by onderwys vir junior leerders tans 'n prioriteitsgebied vorm.

4.3.2 PanSAT en sy NTL'e

Wat betref die ontwikkeling van terminologie werk PanSAT en sy NTL'e saam met die Suid-Afrikaanse Standaardiseringskomitee van ISO/TC 37 (StanSA TC 37) by die Suid-Afrikaanse Buro vir Standaarde (SABS). Hiervoor is Tegniese Komitees vir Terminologiewerk tot stand gebring. PanSAT werk ook saam met die nuwe Departement Kuns en Kultuur (DKK, plaasvervanger van die DKKWT) en die Departement van Onderwys om terminologie te ontwikkel in leerareas wat betrekking het op Wetenskap en Tegnologie en om strukturele bystand in hierdie verband te verleen. Dr. M. Alberts, die PanSAT-bestuurder vir Standaardisasie en Terminologie, is ook deurlopend besig met terminologie-opleiding by verskeie instansies. In haar opleiding gee sy aandag aan al drie werkmodes van terminologiebestuur. PanSAT is verder betrokke by spesifieke navorsing ten opsigte van terminologieontwikkeling (PanSALB Annual Report 2004/2005).

Die NTL'e se Tegniese Komitees vir Terminologiewerk verifieer terme en verleen goedkeuring aan wat onder meer deur die NTD en ander instansies of private inisiatiewe gedoen word. Die NTL'e se Tegniese Komitees: Standaardisering het tussen 2005 en 2006 aan die hersiening van die spelreëls van die Afrikaanse gewerk. Deel daarvan is om ook na die terminologielyste te kyk (bv. woorde wat maklik verkeerd gespreek word of nuutskeppings is). Selfs die Nasionale Taalraad vir Suid-Afrikaanse Gebaretaal is tans besig met terminologieontwikkeling. Dit maak video-opnames van nuwe terme om dié terme te probeer standaardiseer (PanSALB Annual Reports 2003/2004 en 2004/2005).

Koördinering tussen PanSAT en die NTD met betrekking tot terminologieontwikkeling is uiters noodsaaklik aangesien duplisering van take rondom hierdie kwessie maklik kan voorkom. Alhoewel die situasie nog nie heeltemal ideaal is nie, blyk dit dat daar op die oomblik wel koördinering plaasvind en dat die meeste projekte wat deur die NTD, die Terminologiekoördineringsafdeling en ander instansies of private inisiatiewe gedoen word, aan die NTL'e voorgelê word vir verifiëring, bekragtiging en die uiteindelijke produksie van terminografiese produkte.

5. Slotsom

In hierdie artikel is drie heersende terminologiese werkmodes by terminologiebeplanning, -koördinering en -bestuur oorweeg, te wete die linguïsties geïntegreerde werkmodes, die vertalingsgeïntegreerde werkmodes en die sogenaamde taalbeplanningmetode. Die implikasies van die verskillende werk-

metodes vir terminologieontwikkeling en -bestuur in Suid-Afrika is ondersoek. Daar is bevind dat die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes die aangewese metode vir die huidige Suid-Afrikaanse situasie is. Hierdie metode word meestal aangewend in meertalige situasies waar 'n voormalige koloniale taal dominant is en waar 'n inheemse taal (tale) as amptelike taal (tale) ontwikkel moet word. Terminologie word uit die dominante taal ingevoer na die inheemse taal(tale) en gepaste ekwivalente word na gelang van behoefte ontwikkel. Die sukses van hierdie metode berus egter op die mate waartoe beleids- en ander maatreëls die terminologieproses ondersteun.

Die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes by terminologiebestuur blyk gepas te wees vir die Suid-Afrikaanse situasie. Die wetgewende raamwerk (verampteliking van elf tale) is geskep vir die implementering van die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes. Engels word reeds in die meeste vakgebiede en domeine as kommunikasiemiddel gebruik. Die taal kan derhalwe volgens die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes aangewend word vir die onttrekking van terme en die saamstel van definisies. Die ander tien amptelike tale kan as doeltale funksioneer waarin ekwivalente verskaf moet word. Die suksesvolle toepassing van die taalbeplanningsgeoriënteerde werkmodes kan tot gevolg hê dat terme versamel, gesistematiseer en voorberei word vir gebruik op verskillende vlakke en registers. Gebruikers sal dan in staat wees om makliker en doelmatiger in die amptelike tale te kommunikeer wat die status van hierdie tale sal verhoog. Terminologie-inligting in die onderontwikkelde tale sal beskikbaar gestel word wat hierdie tale vir hoëfunksietaalgebruik geskik sal maak.

Daar moet dus tot die gevolgtrekking gekom word dat die linguisties georiënteerde saam met die vertalingsgeoriënteerde metode soos wat dit tot voor 1994 by terminologiebestuur in Suid-Afrika toegepas is, uiteraard nie meer geskik is nie. As gevolg van 'n nuwe taalklousule wat die verampteliking van 'n bykomende nege inheemse tale vereis, moet Suid-Afrika nou wat terminologiebestuur betref, as 't ware 'n paradigmaskuif maak.

Daar behoort verder vasgestel te word of daar voldoende vordering is met die oorgang na so 'n nuwe stelsel waar die taalbeplanningsgeoriënteerde metode gebruik word en of al die nodige vereistes vir die suksesvolle toepassing daarvan nagekom word. Ook behoort ondersoek gedoen te word na die implikasies wat die oorgang na hierdie nuwe stelsel het vir die voortgesette ontwikkeling van 'n taal soos Afrikaans wat nie as 'n onderontwikkelde taal naas die inheemse tale beskou kan word nie en wat besonder gebaat het by die linguisties georiënteerde saam met die vertalingsgeoriënteerde metode by terminologiebestuur onder die vorige taalbestel.

Notas

1. Die term "Afrikatale" bly linguisties gesproke problematies, maar is binne die Suid-Afrikaanse konteks steeds moeilik vervangbaar met die korrekter term "Bantoetale". By gebrek aan 'n

beter oplossing word die term "Afrikatale" hier in die populistiese sin van die woord as ekwivalent van die ewe problematiese begrip "swart tale" (*sic*) gebruik.

2. Language for Special Purposes (LSP), language used in a subjectfield and characterized by the use of specific linguistic means of expression that include subject-specific terminology and phraseology and also may cover stylistic or syntactic features (ISO 1087-1: 6).

Bibliografie

- Alberts, M.** 2000. *Audit on South African Terminology Projects. July 2000.* Ongepubliseerde dokument.
- Auger, P.** 1988. La terminologie au Québec et dans le monde, de la naissance à la maturité. Gaumont, J.-C. et al. (Reds.). 1988. *L'ère nouvelle de la terminologie. Actes du sixième colloque OLF-STQ de terminologie, Montréal du 27 au 29 novembre 1985: 27-59.* Montreal: L'Office.
- Cabré, M.T.** 1999. *Terminology: Theory, Methods and Applications.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Cluver, A.D. de V. en C.J. Scheffer (Reds.).** 1984. *RGN-ondersoek na vaktaalaangeleenthede in Suidelike Afrika: Verslag van die ondersoek na organisatoriese aangeleenthede op vaktaalgebied. Term-1.* Pretoria: RGN.
- Department of Arts and Culture (DAC).** 2002. *National Language Policy Framework. Final Draft. 13 November 2002.* Pretoria: Department of Arts and Culture.
- Department of Arts, Culture, Science and Technology (DACST).** 1996. *Overview, Recommendations and Executive Summary from the Final Report of the Language Plan Task Group (LANGTAG).* Pretoria: Department of Arts, Culture, Science and Technology.
- Ferguson, C.A.** 1972. Diglossia. Giglioli, P.P. (Ed.). 1972. *Language and Social Context: Selected Readings: 72.* Harmondsworth: Penguin Education.
- Grondwet.** 1996. Die Republiek van Suid-Afrika. Wet 108 van 1996.
- ISO 1087:** 1990. *Terminology — Vocabulary.* International Organization for Standardization.
- ISO 10241:** 1992. *International Terminology Standards — Preparation and Layout.* International Organization for Standardization.
- ISO 12616:** 2002. *Translation-oriented Terminography.* International Organization for Standardization.
- Kaplan, R.B. en R.B. Baldauf Jr.** 2003. Language Planning in Perspective. Trends from Diversity. Kaplan, R.B. en R.B. Baldauf Jr. (Eds). 2003. *Language and Language-in-Education Planning in the Pacific Basin: 201-226.* Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers.
- Mouton, J.** 2005. Afrikaans as wetenskapstaal in Suid-Afrika. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 45(3): 370-385.
- Pan South African Board Act.** 1995. Act Nr. 59 of 1995.
- Pan South African Language Board Amendment Act.** 1999. Act Nr. 10 of 1999.
- Pan South African Language Board.** 2003/2004. *Annual Report.*
- Pan South African Language Board.** 2004/2005. *Annual Report.*
- Sager, J.C.** 1990. *A Practical Course in Terminology Processing.* Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Wright, S.E. en G. Budin.** 1997. Introduction. Wright, S.E. en G. Budin (Reds.). 1997: 1-12.
- Wright, S.E. en G. Budin (Reds.).** 1997. *Handbook of Terminology Management.* Amsterdam: John Benjamins Company.
- Wüster, E.** 1979. *Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie.* Abhandlungen zur Sprache und Literatur 20. Wene/New York: Springer.